

PRIKAZI

Poglavlje "Nagli / naprasiti suvremenici" ponajprije propituje "suvremeni moralni krajobraz", čije određenje smatra raznovrsnim, a izostanak konsenzusa nije ili ne bi trebalo biti poteškoćom za antropološka istraživanja "suvremenog", već potrebitost za jasnije određenje "moralnog" i "etičnog". Važnim pritom smatra stalno pozivanje na kršćanske vrline te etičke kategorije u filozofskoj tradiciji. Rabinow se u etičkom kontekstu pita o moralnom zakonu kojim se znanstvenici ravnaju, o tome tko bi se trebao "baviti životom" (u vezi s genetičkim istraživanjima) te čemu je znanost – kao svrsi i stvarnom cilju, usmjerena.

Na kraju, u poglavlju "Označavati vrijeme: Gerhard Richter" Paul Rabinow promišlja tipične znakove suvremenosti – biotehnologiju, suvremenu umjetnost (djela njemačkog slikara Gerharda Richtera, apstrakciju, fotografiju) i kritiku umjetnosti. Richterova je umjetnost zanimljiva publici umjetnosti, no i naknadnom (antropološkom) promišljanju. Središnje su teme Richterova djela priroda i fotografija, a umjesto "konceptualnim umjetnikom", Rabinow ga naziva "slikarom (slika) suvremenog života". Richter je isto tako značajan i zbog viđenja prirode koju oslikava kao pitanje krajnje subjektivnosti. Richterovoj je misli, pa tako i umjetnosti, zanimljivo kako predočavamo prirodu, što mislimo o prirodi (a mislimo da je potpuno lišena ljudskog, bezumna, de-humanizirana (str. 110), stoga Richter slavi "laž" koju stvaramo o prirodi – koja- je-Istina. Zato je, prema Rabinowu, Richterov umjetnički koncept jednak "dvostrukoj negaciji", drugog stupnja od Biti. Fotografija je pak za Richtera osvjedočenje materijalizma suvremenog društva. Rabinowa nalazim zabrinutog nad situacijom suvremenog života i društva, gdje je digitalna fotografija i raspoloživost tehnologizacije npr. *photoshop* – samo jedan od primjera koji se ravnaju *instant*-rješenjima, depersonalizacijom, dehumanizacijom i brisanjem vremenitog, pa nam ostaje, kako i Rabinow smatra, pitati se što je, dakle, "materija(l)" društva danas, materija(l) našeg vremena, suvremenosti, o kojem bismo promišljali, koje bismo kritizirali, na koje bismo se pozivali. Možda ta stvarnost i postoji u svojoj izvornosti i istini kao prijašnjih vremena (iako je, što se tiče budućnosti, manje izvjesno), ali način njezina označavanja, osvjedočenja znakova suvremenog društva, današnjeg vremena (sa svom tehnologijom koja otvara mogućnost o-laž-ovljenju), ovim je poglavljem kao i djelom u cjelini, u svakom slučaju, doveden u pitanje.

Mihaela Sremec

Gavin Kendall, Ian Woodward i Zlatko Škrbiš, *The Sociology of Cosmopolitanism. Globalization, Identity, Culture and Government*, Palgrave MacMillan, Hampshire 2009., 177 str.

Studija *The Sociology of Cosmopolitanism* još je jedan u nizu priloga ustoličenju kozmopolitizma kao gotovo privilegiranog mjesta promišljanja unutar sociološke teorije. Autori knjige se eksplicitno smještaju unutar teorijskih okvira klasične sociologije te kozmopolitizam, u dijalogu s drugim sociolozima koji su se njime bavili, definiraju kao društveno i povijesno kontingentan etički stav.

U uvodnom poglavlju autori definiraju kozmopolitizam kao etički stav koji ljude ohrabruje na otvoreniji odnos prema Drugomu, ali ne kao isključivo individualni poriv, već kao proizvod društvene i političke povijesti koji može zaživjeti i postojati samo u određenim materijalnim uvjetima. U istom poglavlju definiraju i razliku između kozmopolitizma i

globalizacije, koja se obično promišlja na četirima planovima: ekonomskom, političkom, tehnološkom i kulturnom. U prvom poglavlju, naslovljenom "Problems in the Field of Cosmopolitanism" (Problemi u polju kozmopolitizma) ocrtavaju četiri problema u suvremenoj literaturi o kozmopolitizmu. Prvi je problem neodređenost, odnosno, nedefiniranost samog koncepta kozmopolitizma u literaturi, pa čak i eksplicitno odbijanje definiranja uz opravdanje da je takvo diskurzivno "zatvaranje" u suprotnosti s duhom kozmopolitizma. Tako, smatraju autori, kozmopolitizam postaje svojevrсни apstraktni, utopijski koncept, čime se dokida ikakva mogućnost njegove uporabe kao analitičkog sredstva, čemu se žestoko protive. Drugi je problem identifikacija: problem prepoznavanja i definiranja osobe kozmopolita. Autori smatraju kako se razumijevanje kozmopolitizma i kozmopolitske osobe ne bi trebalo zasnivati na definiranju idealnih tipova, već na proučavanju kozmopolitskih praksi u svakodnevi. Treći problem, onaj atribucije, odnosi se na popisivanje karakteristika kozmopolitske osobe i kozmopolitskih praksi, a autori u kratkom pregledu relevantnih "atribucija" zaključuju kako je kozmopolitizam življena praksa. Posljednji problem, problem vlasti, obuhvaća argumente za i protiv promišljanja kozmopolitizma u suprotnosti ili u harmoniji s konceptom države-nacije. Dok neki autori zagovaraju svojevrсну globalnu kozmopolitsku demokraciju, drugi smatraju kako je ipak još uvijek nemoguće odvojiti demokratska prava pojedinca-građanina od sustava pojedine države. U istom poglavlju autori se eksplicitno situiraju unutar "klasične" sociološke teorije i promišljaju Marxa, Webera, Durkheima i Simmela, a samu knjigu koncipiraju kao dijalog s vodećim teoretičarima kozmopolitizma unutar sociološke tradicije, kao što su Nussbaum, Habermas, Beck i Appadurai, uz napomenu kako empiriju smatraju ključnom te kako ne bježe od "modernističke" sociološke teorije. Osim ove, druga važna tema knjige jest odnos kozmopolitizma i države-nacije, koju smatraju ključnom u održavanju reda i mira. Zadatak je to koji postnacionalne tvorevine, poput Europske unije, ne mogu ispuniti.

U drugom poglavlju "The Question of Belonging: The Nation State and Beyond" (Pitanje pripadanja: država-nacija i nakon nje) nude svoje promišljanje pripadnosti i pripadanja koji ne moraju biti usmjereni samo na veze s ljudima već se mogu uspostaviti i u odnosu na mjesta, predmete, krajolike, ideje i ideale. U tome se kontekstu bave i dijalektičkim odnosom partikularnog i univerzalnog te kozmopolitskog i lokalnog te razmatraju ključnu ulogu države-nacije u ostvarenju kozmopolitskog projekta.

U trećem poglavlju, naslova "Cosmopolitanism and the Political Realm" (Kozmopolitizam i područje političkoga), nakon kratkog komentara o političkom realizmu i liberalizmu kao okvirima u kojima su političke znanosti promišljale globalne političke odnose, upućuju na promijenjenu globalnu političku situaciju nakon pada Berlinskoga zida 1989. Spomenuti pristupi, koji su se oslanjali na koncept države-nacije, pokazali su se neadekvatnima u novonastalom kontekstu obilježenom međunarodnim odnosima i nadnacionalnim entitetima te nekim oblicima svojevrsnog kozmopolitskog zakona, kao što su razni protokoli koji se bave smanjenjem čovjekova štetnog utjecaja na okoliš. U tom kontekstu autori se osvrću i na koncept "metodološkog nacionalizma" kojim su neki autori počeli koristiti 1970-ih kako bi uputili na navodno izjednačavanje društva s državom-nacijom. Posebice se bave optužbom za metodološki nacionalizam koju Ulrich Beck upućuje pripadnicima klasične sociološke teorije, poput Durkheima, Webera, Simmela i Parsonsa. Autori nizom primjera pokušavaju pokazati upotrebljivost ideja navedenih autora (posebice Durkheima, Webera i Simmela) u analizi globalne politike te pokazati kako je klasična sociološka tradicija već teorijski kompetentna za promišljanje kozmopolitizma.

PRIKAZI

U četvrtom poglavlju, "Cosmopolitanism as a Political Lifestyle: Morality, Technology and Style" (Kozmopolitizam kao politički životni stil: moralnost, tehnologija i stil) autori na temelju Weberova koncepta *statusa* promišljaju kozmopolitizam kao životni stil, oblik sebstva, a ne kao stav koji se jednostavno može preuzeti ili odbaciti. Definiraju ga kao temeljno zapadni koncept, kao način razumijevanja sebe i drugih u širem političkom okviru koji uključuje i domene ljudskih prava i koncept državljanstva. Oni su, prema njima, najviši stupanj razvoja doživjeli u liberalnim demokracijama Zapada. Ponovno naglašavajući klasično-sociološko teorijsko naslijeđe svog pristupa, u petom poglavlju, "Thinking, Feeling and Acting Cosmopolitan: The Ideal Types and their Expression in Everyday Cultural Fields" (Razmišljati, osjećati i ponašati se kozmopolitski: idealni tipovi i njihov izraz u kulturnim poljima svakodnevice), autori se osvrću na konkretne kozmopolitske prakse u svakodnevici te pomoću njih identificiraju nekoliko tipova kozmopolitizma. Šesto poglavlje nosi naslov "The Cosmopolitan Symbolic Universe and Communities of Sentiment" (Kozmopolitski simbolički univerzum i zajednice osjećaja), a u njemu ujedinjuju perspektive o globalnim mrežama s istraživanjem kulturne potrošnje i društvenog statusa. Zahvaljujući globalnim mrežama širenja kulturnih i inih sadržaja, potencijalno kozmopolitski objekti postaju šire pristupačni. Međutim, njihova dostupnost ne jamči i njihovo tumačenje u okviru kozmopolitskih vrijednosti, već se mogu koristiti kao instrumenti isključivanja i jačanja postojećeg društvenog statusa.

Studiju *Sociology of Cosmopolitanism*, iako korisnu zbog usustavljenog dijaloga s nizom teorija i teoretičara koji se bave kozmopolitizmom, opterećuje nekoliko ključnih problema. To su, da izdvojim samo neke, odsutnost relativizma i kritičnosti u promišljanju pojmova kao što su zapadna demokracija, država-nacija, sloboda itd. Ovaj se potonji može ilustrirati primjerice rečenicom: "dekonfesionalizacija Zapadne države-nacije nakon westfalskog mira temelj je na kojem je sagrađena zapadna sloboda i demokracija" (str. 28), a prvi razlaganjem uloge koju država-nacija može odigrati u razvoju kozmopolitizma. Autori identificiraju dvije: omogućujuću (kao u primjeru sekularnih, dakle, zapadnih država-nacija) i korozivnu (kao u primjeru konfesionalnih, ne-demokratskih, primjerice, kažu autori, islamskih zemalja). Slijedi argument: islamske države nikada se neće moći smatrati kozmopolitskima jer su okrenute unutra, a na Drugoga gledaju s neprijateljstvom pa su tako i unutarnji poslovi islamskih zemalja nekozmpopolitski, što se ogleda u sveprisutnoj nejednakosti, primjerice, žena. Nadalje, zabrinuti su i zbog Univerzalne islamske deklaracije o ljudskim pravima (koja šerijatski zakon smatra jedinim izborom ljudskih prava) kao svojevrsnog pandana Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima UN-a. Zaključuju kako su sekularne države osjetljivije za drugost i prihvaćanje razlika te i kako se jedino u atmosferi sekularne države-nacije može razviti ironijski odmak potreban za cvjetanje kozmopolitskog svjetonazora. Takvom jednostranom i nekritičkom poimanju zapadne države-nacije koja je otvorena prema različitosti ne treba ilustrativnijeg primjera od nedavnog protjerivanja Roma u Francuskoj.

Ivona Grgurinović